

Storön i Tösse skärgård

En av de tre mottagarna av Åmåls kommuns kulturstipendium 2016, var föreningen Öfolket. Motiveringen för deras stipendium lyder:

"Kulturpriset tilldelas föreningen Öfolket för att genom ett helhjärtat engagemang, stor beslutsamhet och ideell kraft arbetat för att återskapa en historisk miljö på Storön. Öfolkets insatser är mycket värdefulla och ger uttryck för ett genuint intresse för och omtanke om historien om Åmål."

Föreningen Öfolket

Föreningen Öfolket bildades i mars 2013 med syfte att upprusta, bevara och vårda Storöns byggnader samt naturen omkring torpstället. Initiativtagarna till föreningen var Ingvar Sjöholm och Anders Hedin. Sedan bildandet har ett gäng entusiaster, med hjälp av en anställd byggnadssnickare renoverat huset från grund till tak.

Då arbetssäsongen avslutades i november 2016 var stugan helt färdigrenoverad och målad utvändigt, med ny ytterpanel och tak, nya verandor på bak- och framsida och vinden inredd för att ge möjlighet till övernattnig. En separat toalettbyggnad har också byggts. Dessutom har en trädgårdsgrupp bland medlemmarna iordningställt trädgården i ursprungligt skick, med blomrabatter och trädgårdsland och en områdesgrupp har röjt i stugans närhet. Vandringsstigar runt ön har markerats och skall röjas. Under 2017 skall de två rummen och köket i stugan renoveras.

Storön, en tillbakablick

Storön, liksom andra större öar i Väneren, ägdes tidigare av Kronan.

Huset på Storön, 1920-tal. Det är Karl Andersson med sin fru Anna och deras två döttrar, Signe (på trappan) och Ellen, samt deras kusiner Vera och Elsa från Risviken .

Foto: Privat

När Storön började befolkas och uppodlas är oklart, men år 1766 fick en lantmätare uppdraget av Landshövdingeämbetet att mäta upp öarna Storön och Svegön och därvid bedöma möjligheterna till öarnas uppodling. På Storön fann han dock endast några smärre områden, som möjligen kan utnyttjas som slätterängar. På grannön Svegön fanns då redan en större äng med en nybyggd "*Ängelada med Loga*". Troligen var det någon bonde på fastlandet, som hade röjt mark för en slätteräng och byggt en lada

för förvaring av höet. När vintern kom och behovet av hö till djuren ökade, kunde man lätt frakta hem höet över isen.

Samma utveckling skedde med säkerhet även på Storön. Men när, är ej känt. På ett sjökort, enligt uppgift från år 1844, kan man på Storön se tre uppodlade områden, av vilket det större sammanfaller med platsen för nuvarande bebyggelse. Här finns också flera byggnader markerade. Möjligen kan en av byggnaderna på sjökortet, vara identisk med det äldre hus,

vars grund och spisröse återfunnits norr om den nuvarande stugan. De övriga är troligen lador eller andra uthus. Om stugan vid denna tid var permanent bebodd är oklart.

Lars Larsson Fred

De första, som enligt Tösse kyrkböcker, var fastboende på Storön var avskedade soldaten Lars Larsson Fred och hans familj. Det är med säkerhet han som byggt det bostadshus som finns kvar idag. Familjen bör ha flyttat dit omkring 1849, då Fred avslutade

sin tjänst som indelt soldat på Frillesjö soldatstom Frederud, strax nordväst om Tössebacken. Frederud fick samma år en ny soldat, varför Lars Fred tvingades att flytta. Första tiden på Storön bodde familjen Fred troligen i det äldre huset, som numera är rivet. Lars Freds avsikt var nog att försörja sig genom fiske och lite jordbruk.

Familjen bestod utöver Lars av hans hustru Cajsa Svensdotter från Uggerud samt av barnen Gustaf 26, Maja 21, Lars Fredrik 18 och

Petter Magnus som var 16 år vid utflyttningen. År 1854 omkommer sonen Gustaf genom drunkning. Förmodligen i samband med fiske. För övrigt vet vi inte så mycket om livet på ön.

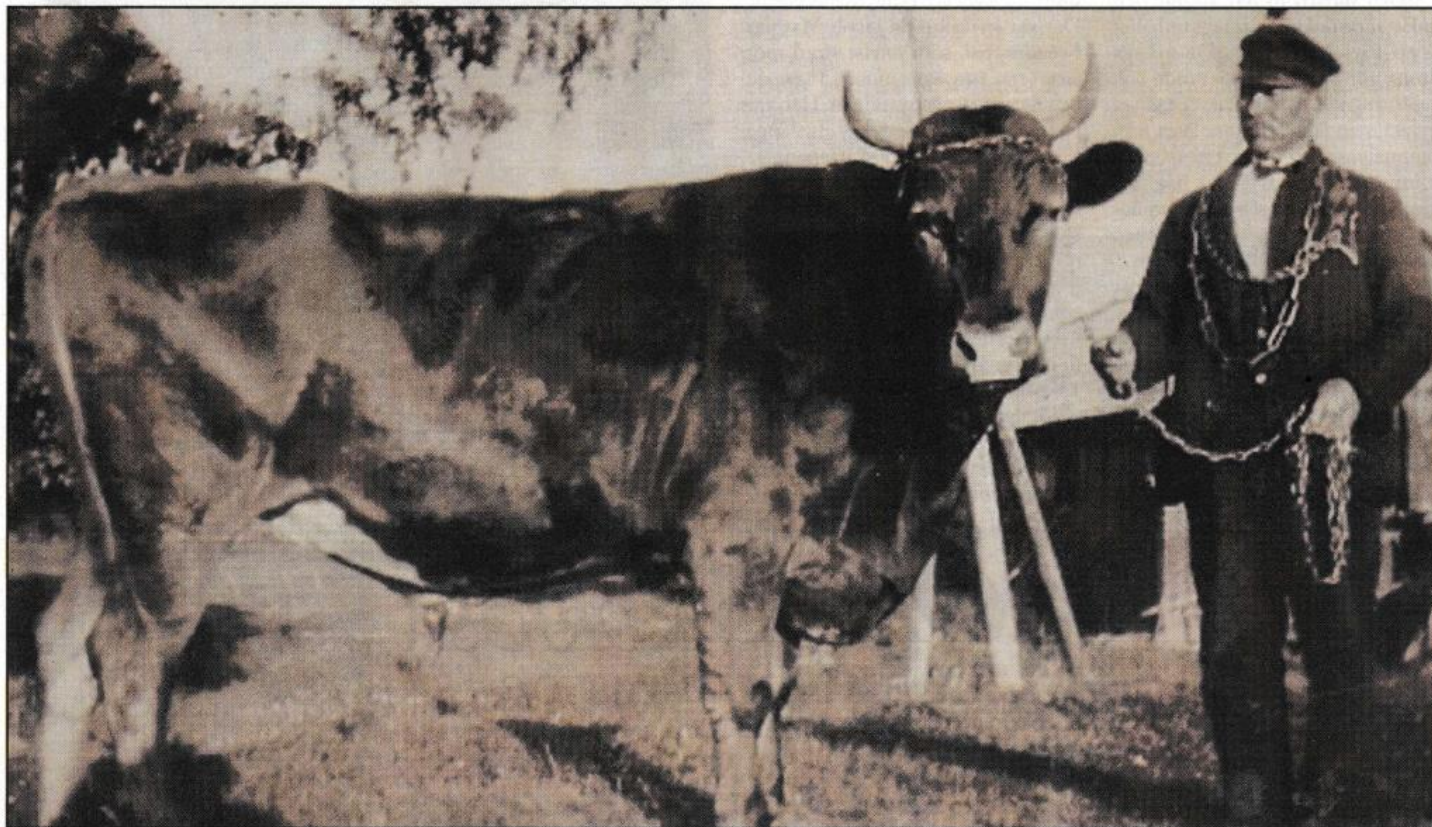
I slutet av 1850-talet har emellertid två av barnen, Lars Fredrik och Maja bildat familjer. De bor kvar på Storön med sina respektive familjer. Några år in på 1860-talet uppgår familjemedlemmarna till inte mindre än tio personer. Troligen nyttjar familjerna båda husen.

När Maja år 1862 väntar sitt andra barn omkommer hennes make Sven Fredrik Jansson. Han var, tillsammans med sin bror, delägare i slupen Ansgarius och föll överbord i Göteborg, där han också blev begravd. I februari 1863 föder Maja en son, som får namnet Sven Fredrik. En dryg månad senare avlider Lars Freds hustru Kajsa.

Familjen Hägg flyttar till Storön

Någon gång mellan åren 1860-65 flyttar ytterligare en familj ut till Storön. Det är Lars Freds soldatkamrat från Västana, Nils Hägg, med sin hustru Maria Månsdotter och de två sönerna Lars Gustaf och Magnus, som då flyttar in i det äldre huset på ön. Nils Hägg fick avsked som soldat samtidigt med Lars Fred, men ingen ny soldat tillsattes. Varför man kan förmoda att Nils, innan han flyttar till Storön, bor kvar på soldattorpet, kanske som arrendator. Familjen Hägg blir kvar på Storön ett tiotal år. Sonen Gustaf gifte sig 1868 och flyttade 1872 till Tybybacken. Sonen Magnus gifte sig 1872 och det föddes tre nya barn på Storön. Nils hustru avled år 1873 och Nils 1874.

Magnus Hägg med familj flyttade år 1877 till Vänsberg. 18 år senare, 1895, återkom familjen Hägg till Tössebackens skärgård, då Magnus Hägg köpte grannön Stensön, för att där

Karl Johan med oxen Pelle. Oxen användes som dragare i jordbruket. När Pelle var "ledig" gick han ofta fritt på ön. Detta medförde att många inte vågade landstiga på ön, då de trodde att han var en tjur.

Foto: Privat

Stugan på Storön hösten 2016.

Foto: Ove Lindgren

bosätta sig som fiskare. Tillsammans med Lars Fredrik Fred, arrenderade han år 1888 även Storön.

År 1867 gifte sig änkan Maja och flyttade till Tydjebyn. Lars Freds son Petter Magnus avled 1869, endast 36 år gammal. År 1876 avled fadern Lars Larsson Fred 78 år gammal.

Nu var bara sonen Lars Fredrik Fred med familj kvar på Storön. Han hade med sin hustru Anna Sofia Svensdotter sex barn, Karl Petter, Julius, Anna Laura, Gustaf Adolf, Mathias och Maria Elisabet. Alla barnen var födda mellan 1860 och 1873. Lars Fredriks hustru Anna Sofia avled 1875 och Lars Fredrik gifte år 1880 om sig med sin piga Anna Cajsa Olsdotter. Så småningom kom alla barnen att flytta från Storön och Lars Fredrik med hustru blev ensamma

på ön. Karl Petter gifte sig och flyttade 1884 till Kasen under Nygård. Han benämns där "Skeppare" och blev senare fyrmästare på fyrskeppet Megrund. Julius gifte sig och bosatte sig på Kanterud, någon kilometer från Tössebäcken. Anna Laura emigrerade 1888 till USA, Gustaf Adolf gifte sig och blev bonde i Änimskog, Mathias avled 1881 och Maria Elisabet gifte sig 1893 med fiskaren August Nilsson från Tydjebyn och flyttade till honom. Senare flyttade de till grannön Skaten.

Karl Johan Andersson tar över

Lars Fredrik och hans hustru bodde nu ensamma på Storön. När han närmade sig 80-årsåldern, och krafterna började tryta, sålde han husen på Storön till Karl Johan

Andersson från Risviken, som 1910 flyttade till Storön med sin familj.

Karl Johan, som var född i Änimskog, övertog nu arrendet av hela ön. Han hade år 1896 gift sig med hemmadottern Anna Lovisa Jansdotter och flyttat hem till hennes familj i Risviken. Där föddes barnen Karl Hugo, Ellen Maria, Signe Kristina och Gustaf Adolf. Några år efter att familjen flyttat till Storön dör sonen Gustaf Adolf. Sonen Karl Hugo gifte sig år 1922. Han och hustrun, Signe Lindström, flyttade till Storön, där deras barn Sven Ivar och Karl Erik kom till världen. År 1924 flyttade Karl Hugo med familj till Södergården i Tösse.

Karl Johan Andersson med hustru och två döttrar bor kvar på ön tills arrendet enligt kontraktet går ut år

1938. Familjen flyttade då, i december detta år, från Storön till Årbol i Änimskog, där Karl Johan avled 1940. Då familjen Andersson flyttade från Storön, hade ön varit bebodd i 90 år. Sedan dess har ingen bott på ön.

Åmål köper Storön

Redan i september 1937 hade Karl Johan i ett brev erbjudit Åmåls stad att inlösa byggnaderna på Storön för en kostnad av 3 400 kr. (Ungefär 104 130:- i 2017 års penningvärde. Reds anm.) Ärendet drar ut på tiden och först i juni 1939 beslutar Drätselkammaren att inköpa byggnaderna. Vad som därefter händer på Storön är obekant, men år 1955 hyr Åmål ut stugan på Storön till åmålspolisens, för att användas som fritidsställe för de anställda. De behåller Storön i

tio år, då Åmåls Sjöscoutkår blir nya hyresgäster.

När Åmåls stad tar över byggnaderna på Storön, hade Åmål ägt ön sedan 1915. Redan år 1911 hade man börjat undersöka möjligheterna att från Kronan inköpa Storön, Sandön och Svegön med tillhörande holmar och skär. Detta ledde fram till ett undertecknat köpebrev den 9 september 1915. Storön åsattes då ett pris av 3 500 kr. (Ungefär 104 130:- Reds anm.)

Lars Lundin

För Öfolkets dokumentationsgrupp. Intresserade kan läsa mer om Öfolket och Storön på www.öfolket.se

Storön sensommaren 2016 med trädgårdsgruppens odlingar i förgrunden.

Foto: Gunnar Bergman

Några damer ur trädgårdsgruppen i arbete.

Foto: Ingvar Sjöholm